

Mladen Uhlik (ORCID: 0000-0003-4635-9273)

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Slovenija
mladen.uhlik@zrc-sazu.si

Andreja Žele (ORCID: 0000-0002-6477-2590)

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Slovenija
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Slovenija
andreja.zele@zrc-sazu.si
DOI: <https://doi.org/10.3986/16.1.01>

ZGRADBE Z GLAVNIMI ŠTEVNIKI OD PET NAPREJ: SOPOSTAVITEV SLOVENŠČINE Z DRUGIMI JUŽNOSLOVANSKIMI JEZIKI IN RUŠČINO

V obravnavi poudarjamo posebnosti slovenskih zgradb z glavnimi števnikmi, večjimi od 5, in opozarjamo na podobnosti in razlike v primerjavi z ustreznici v štokavščini, makedonščini in ruščini. Sopotavitev različnih zgradb v slovanskih jezikih predstavlja različna skladijska razmerja znotraj količinskih besednih zvez. V predikacijskem razmerju pa je obravnavana količinska zveza v vlogi osebka.

KLJUČNE BESEDE: števnik, veliki števnik, količinske besedne zveze, ujemanje, vezava, slovanski jeziki, slovenščina, ruščina, štokavščina, makedonščina

The article focuses on the distinctive features of Slovenian constructions involving cardinal numbers from 5 and up. Additionally, we draw attention to both similarities and differences when comparing them with their counterparts in Štokavian (BCMS), Macedonian, and Russian. The comparison of diverse constructions in Slavic languages illustrates a variety of syntactic relationships within quantitative phrases. We examine the constructions in the context of a predicative agreement, where the quantifier phrase assumes the role of the subject.

KEYWORDS: numerals, high numerals, quantifier phrases, agreement, government, Slavic languages, Slovene, Štokavian, BCMS, Russian, Macedonian

UVOD

V prispevku obravnavamo rabo količinskih zgradb v slovenščini, štokavščini¹ in ruščini. V nekaterih primerih je dodana makedonščina kot slovanski jezik, ki ima med drugim tudi poenostavljen sklonski sistem. Obravnava se osredinja na zgradbe z glavnimi števnikami od 5 naprej oz. na zgradbe s t. i. velikimi števnikami.² V prid celotne predstavitve je potrebno najprej opozoriti na pomembne razlike med zgradbami s t. i. malimi števnikami³ in zgradbami z velikimi števnikami. Predstavljene so značilnosti enomestnih in dvomestnih števnikov, ki se v slovenščini, kot izhodiščnem jeziku obravnave, zapisujejo enobesedno.⁴

Po G. G. Corbettu (2009) so slovanski jeziki specifični ravno zaradi različnih skladijskih razmerij znotraj količinskih zgradb. Količinske zgradbe namreč vključujejo tako primere kanoničnega ujemanja kakor tudi primere odstopanja od ujemanja. Kanonično ujemanje je možno ponazoriti s količinskimi besedami z glavnimi števnikami od 1 do 4. Kot je razvidno iz (1), (2) in (3) se števniki v vlogi določila oz. nadzorovane besede ravna po kategorialnih lastnostih nadzornega jedra, ki je samostalniška beseda. V spodnjih zgledih se v vseh treh jezikih ob števnikiški obliki v imenovalniku uporabljajo imenovalniške oblike samostalnikov. Slovenščina že na ravni samostalniških oblik razlikuje med ednino, dvojino in množino (1). V štokavščini in ruščini dvojine ni in zato so ob števnikih od 2 do 4 rabljene posebne pavkalne oblike (2), (3), o tem glej tudi v prispevku Uhlik, Žele (2023).⁵

- (1) slvn. en_{NOM SG M} učbenik_{NOM SG M}, dva_{NOM M} učbenika_{NOM DU M}, trije_{NOM M}/štirje_{NOM M}
 učbeniki_{NOM PL M}
 ena_{NOM SG F} knjiga_{NOM SG F}, dve_{NOM F} knjigi_{NOM DU F}, tri_{NOM F}/štiri_{NOM F} knjige_{NOM PL F}
 eno_{NOM SG N} pismo_{NOM SG N}, dve_{NOM N} pismi_{NOM DU N}, tri_{NOM N}/štiri_{NOM N} pisma_{NOM PL N}

¹ Štokavščino razumemo kot nadsistem, ki zaradi istih jezikovnih pojavov združuje osrednji južnoslovanski prostor in zajema bosanski, črnogorski, hrvaški in srbski jezikovni standard. Našteti standardi se ne razlikujejo glede skladijskih razmerij v obravnavanih količinskih zgradbah, zato jih v besedilu ne obravnavamo posamezno.

² Termina *malí števnikí in veliki števnikí* prevzemamo po angleških izrazih »low numerals« in »high numerals«. V sodobni slovnici srbskega jezika (Piper, Klajn, Dragičević 2022: 149–150) se glavni števnik, večji od 1, delijo na pavkalne (2, 3 in 4) in nepavkalne (od 5 naprej).

³ O posebnostih količinskih zgradb s t. i. malimi števnikami gl. Uhlik, Žele 2023.

⁴ Iz obravnave so izvzeti večmestni števnikami, ki se končujejo z 1, 2, 3 in 4 (o teh gl. Uhlik, Žele 2023).

⁵ Pri glosiranju so uporabljeni mednarodni simboli in okrajšave, navedeni v poglavju na koncu prispevka OKRAJŠAVE.

- (2) štok. jedan_{NOM SG M} udžbenik_{NOM SG M}, dva_{NOM M/tri_{NOM}}/četiri_{NOM} udžbenika_{NOM PAU M}
 jedna_{NOM SG F} knjiga_{NOM SG F}, dvije_{NOM F/tri_{NOM}}/četiri_{NOM} knjige_{NOM PAU F}
 jedno pismo, dva_{NOM N/tri_{NOM}}/četiri_{NOM} pisma_{NOM PAU N}
- (3) rušč. один_{NOM SG M} učebnik_{NOM SG M}, два_{NOM M/tri_{NOM}}/четыре_{NOM} учебника_{NOM PAU M}
 одна_{NOM SG F} книга_{NOM SG F}, две_{NOM M/tri_{NOM}}/четыре_{NOM} книги_{NOM PAU F}
 одно_{NOM SG N} письмо_{NOM SG N}, два_{NOM M/tri_{NOM}}/четыре_{NOM} письма_{NOM PAU N}

V treh obravnavanih jezikih, tj. v slovenščini, štokavščini in ruščini, ugotavljamo odstopanja od ujemanja pri količinskih zvezah, ki vsebujejo števniki od vključno 5 naprej. Posebnosti omenjenih zgradb s števnikami od 5 dalje, ki jih prevzeto poimenujemo veliki števnikami (»high numerals«), bodo v nadaljevanju natančneje predstavljene.

1 SKLADENJSKA RAZMERJA ZNOTRAJ BESEDNE ZVEZE Z VELIKIMI ŠTEVNIKI

V količinskih zvezah z velikimi števnikami (od 5 naprej), pri katerih je glavni števniki v imenovalniku in tožilniku, se samostalniška beseda ne ujema s števnikom in je v slovenščini, štokavščini in ruščini v vseh spolih v roditeljski množini. Ker je imenovalniški ali tožilniški števniki jedro zveze, ki na izrazni ravni usmerja sklonsko obliko samostalnika, govorimo o vezavi (4):

- (4) slvn. pet_{NOM} učbenikov_{GEN PL M}, pet_{NOM} knjig_{GEN PL F}, pet_{NOM} pisem_{GEN PL N}
 štok. pet_{NOM} udžbenikâ_{GEN PL M}, pet_{NOM} knjigâ_{GEN PL F}, pet_{NOM} pisama_{GEN PL N}
 rušč. пять_{NOM} учебников_{GEN PL M}, пять_{NOM} книг_{GEN PL F}, пять_{NOM} писем_{GEN PL N}

V slovenščini in ruščini, kjer se števnikami tipa 5 sklanjajo,⁶ je to vezavno razmerje značilno samo za zgradbe, kjer je števniki v imenovalniku ali tožilniku. V vezavnem razmerju se števnikami, kot je 5, obnašajo kot merni samostalniki. Ob njih se merjena vsebina prav tako izraža z roditeljsko obliko ednine ali množine, npr. *vreča moke*_{GEN SG}, *vreča krompirja*_{GEN SG}, *vreča jabolk*_{GEN PL}.

⁶ Števnikami od 5 do 10 naj bi bili v baltoslovanščini še nesklonljivi, sklonljivi so postali v praslovanščini (Vaillant 1958: 632). V sodobni ruščini se števnikami, kot je 5, sklanjajo kot *i*-jevski samostalniki v ednini; v sodobni slovenščini pa v stranskih sklonih prevzemajo množinske končnice pridevnika. Kot zanimivost lahko omenimo, da so se v slovenščini 16. stoletja glavni števnikami od 5 občasno uporabljali kot nesklonljivi pridevniki (Ahačič 2017: 60).

Če pa je količinska zveza s števnikom, kot je 5, v stranskem netožilniškem sklonu, se med števnikom in samostalnikom pojavlja ujemalno razmerje (5). V tem primeru sta tako števnik kot samostalnik v istem sklonu.⁷ Samostalnik, ki označuje merjeno količino, je jedro količinske zveze. V zgledu (5) se celotna količinska zveza, znotraj katere velja ujemalno razmerje, ravna po konkretnem predlogu.

- (5) slvn. s petimi_{INS} učbeniki_{INS PL M}, s petimi_{INS} knjigami_{INS PL F}, s petimi_{INS} pismi_{INS PL N}
 rušč. с пятью_{INS} учебниками_{INS PL M}, с пятью_{INS} книгами_{INS PL F}, с пятью_{INS} письмами_{INS PL N}

slvn. v petnajstih_{LOC} obrokih_{LOC PL M}

rušč. в пятнадцати_{LOC} платежах_{LOC PL M}

Razlika med vezavo (4) in ujemanjem (5) nakazuje spremenljivo skladijsko obnašanje števnik, to je, da ima v imenovalniku in tožilniku vlogo skladijskega jedra (*pet knjig*), v stranskih sklonih pa vlogo nadzorovanega določila (*o petih knjigah*). Štokavščina se pri tem razlikuje od slovenščine in ruščine. V štokavščini so števniki, kot je 5, v nasprotju s slovenščino in ruščino, nesklonljivi. V primerih količinskih zvez z nesklonljivimi števnik, tipa 5, pa lahko pogojno govorimo o sklonljivosti celotne količinske zveze kot enovite skladijskopomenske enote. Zaradi lažje analize v spodnjih primerih (6)–(11) nesklonljivim števnikom pripisujemo isti sklon, kot bi ga imela sklonljiva zveza v istem položaju.

V štokavskih količinskih zvezah nesklonljivi števnik vzpostavlja vezavno razmerje, pri katerem je števnik skladijsko jedro zveze z rodilniško obliko samostalnika. To razmerje je tako v imenovalniški zvezi (6) kot pri zvezah v stranskih sklonih, npr. v tožilniku (7) in rodilniku (8).

- (6) štok. Pet_{NOM} udžbenikâ_{GEN PL M}/knjigâ_{GEN PL F}/pisama_{GEN PL N} nalazi se na stolu.

- (7) štok. Vidio je pet_{ACC} udžbenikâ_{GEN PL M}/knjigâ_{GEN PL F}/pisama_{GEN PL N}.

- (8) štok. Bojao se pet_{GEN} policajaca_{GEN PL M}/ženâ_{GEN PL F}.

Za dajalniške, orodniške in mestniške zveze pa velja, da se količinske zveze z velikimi števnik uporablajo predvsem v predložni rabi (9), (10), (11).

⁷ Po Ramovšu (1947–1949: 112) se števniki kot 5 v stranskih sklonih pregibajo kot pridevniki, v imenovalniku in tožilniku pa so kot samostalniki.

Predlogu sledi nesklonljiva oblika velikega števnik v stranskem sklonu, ki veže rodilniško obliko samostalnika množine (9), (10), (11). To vezavno razmerje lahko razložimo s tem, da so se veliki števnik razvojnno obnašali kot merni samostalniki, ob katerih se števna vsebina v vseh sklonih izraža z rodilniško obliko, npr. *s skupino prijatelj^{ev}_{GEN PL}*, *pri skupini prijatelj^v_{GEN PL}*.

(9) štok. prema udžbenik^â_{GEN PL M}/knjig^â_{GEN PL F}/pisama_{GEN PL N}

(10) štok. o pet_{LOC} udžbenik^â_{GEN PL M}/knjig^â_{GEN PL F}/pisama_{GEN PL N}

(11) štok. s pet_{INS} udžbenik^â_{GEN PL M}/knjig^â_{GEN PL F}/pisama_{GEN PL N}

Posebnost štokavščine je, da se brezpredložne količinske zveze ne uporabljajo v vezavno predvidljivem dajalniku ali orodniku (12)⁸ (o tem podrobneje gl. tudi N. Leko (2009:51)).

(12) štok. *Zavidim pet_{DAT} žen^â_{GEN PL F}. (neustrezna raba ob brezpredložnem dajalniku)

štok. *Prilazim pet_{DAT} žen^â_{GEN PL F}. (neustrezna raba ob brezpredložnem dajalniku)

štok. *Crtam pet_{INS} bojic^â_{GEN PL F}. (neustrezna raba ob brezpredložnem orodniku) vs.

Crtam s pet_{INS} bojic^â_{GEN PL F}. (ustrezna raba ob predložnem orodniku)

Kako razložiti to štokavsko posebnost? Števnik, kot je 5, se po sklonih v štokavščini ne pregibajo; v vseh sklonih jim sledi samostalnik v rodilniku. Šele predložna raba ob količinskih zvezah v dajalniku in orodniku razdvoumlja sporočilo. Naj ponazorimo s primerom: sredstvo dejanja se v štokavščini izraža z brezpredložnim orodnikom, npr. *Crtam bojicom_{INS SG F}* 'Rišem z barvico'. Če pa imamo v vlogi sredstva zvezo s 5, dobimo *Crtam pet_{INS/ACC} bojic^â_{GEN PL F}*. Toda prednostno razumevanje tega stavka je 'Rišem pet barvic', in šele potem pomislimo na drugo možnost 'Rišem s petimi barvicami'. Zato se zaradi razdvoumljanja v teh primerih uporablja predložna zveza, npr. *Crtam s pet_{INS} bojica_{GEN PL F}* 'Rišem s petimi barvicami'. Če pa v štokavščini števnik 5 nadomestimo s števniskim samostalnikom *petorica*, se količinska zveza lahko uporablja tudi v brezpredložnem dajalniku – saj sklonskorazločevalna oblika števniskega samostalnika odpravlja dvoumnost (13).

⁸ Te zadrege pa ni v mestniku, ker je, tako kot v slovenščini in ruščini, vedno predložni, npr. *o pet_{LOC} udžbenik^â_{GEN PL M}* vs. **pet_{LOC} udžbenik^â_{GEN PL M}*.

(13) štok. Zavidim petorici_{DAT SG F} prijateljâ_{GEN PL M}. Ona prilazi petorici_{DAT SG F} prijateljâ_{GEN PL M}.

V makedonščini pri večini primerov (14), zlasti pri samostalnikih ženskega in srednjega spola, na samostalniško obliko ne vpliva, ali je pred samostalniškim delom zveze mali števnik (od 2 do 4) ali pa veliki števnik (od 5 naprej). V makedonskih količinskih zvezah z glavnimi števnik, večjimi od 1, se uporabljajo predvsem množinske oblike samostalnikov. Števnik, večji od 1, se torej ujema z množinsko obliko in zato lahko govorimo o **ujemanju**.

(14) mak. два/три/четири/пет учебници_{PL M}
 две/три/четири/пет книги_{PL F}
 две/три/четири/пет писма_{PL N}

Poseben tip množine je t. i. **števna množina** s končnico na *-a*.⁹ Ta tip množine je značilen za nekatere samostalnike v makedonščini, ki označujejo osebe moškega spola (15) ali pa so enozložni (16).¹⁰ Vendar je treba pripomniti, da je raba posebne števne množine v makedonščini največkrat fakultativna. Števna oblika na *-a* je doslednejša ob števnikih 2 in 3 pri enozložnih samostalnikih moškega spola (16).

(15) mak. два/три/четири/пет студента_{PL COUNT M}

(16) mak. два/три/четири/пет дена_{PL COUNT M}

Prikazano stanje s količinskimi zvezami, ki v slovenščini, štokavščini, ruščini in makedonščini vključujejo velike števnik od 5 naprej, lahko ponazorimo z razpredelnico, ki prikazuje razmerja znotraj količinske zveze: vezavno in ujemalno razmerje. V slovenščini in ruščini, kjer so števnik kot 5 sklonljivi, sta možna tako vezava s števnikom v imenovalniku in tožilniku kot ujemanje, ko je količinska zveza s števnikom v drugih stranskih sklonih. Za makedonščino kot jezik z reducirano sklonsko rabo je značilno ujemanje množinskega števnik in množinskega samostalnika. V štokavščini, kjer so števnik kot 5 nesklonljivi, pa se ob tovrstnih števnikih uporablja vezavno razmerje.

⁹ Samostalniške oblike na *-a* se razvojno razlagajo kot ostanki dvojine, ki so se posplošili tudi na količinske zveze z drugimi večjimi števnik.

¹⁰ Za komentarje makedonskega gradiva se zahvaljujeva Liljani Mitkovski in Eleni Bužarovski.

jezik	skladenjski odnos med števniki in samostalnikom
slovenščina	vezava/ujemanje
ruščina	vezava/ujemanje
štokavščina	vezava
makedonščina	ujemanje

RAZPREDELNICA 1: Skladenjska razmerja v količinskih zvezah med glavnimi števnikami in samostalnikom

1.1 KOLIČINSKE ZGRADBE Z 'VEČ'

Ob analizi skladenjskih razmerij v količinskih zgradbah z velikimi števnikami izpostavljam tudi zveze s količinskim izrazom *več* ob števniki količini, saj tovrstne zgradbe v slovenščini in štokavščini vzpostavljajo podobna razmerja kot veliki števnik. Obenem se v zgradbah z 'več' pokažejo razlike med slovenščino in štokavščino.¹¹ Potrebno je opozoriti, da južnoslovanski leksemi slvn. *več*, štok. *više*, mak. *новеќе*, ki v rabi, brez primerjave, s števnimi samostalnikom označujejo količino, večjo od 'nekaj' in manjšo od 'veliko', nimajo enakopomenskih ustreznice v ruščini. To postane očitno iz ruskih ustreznice v (17), kjer so omenjeni južnoslovanski količinski izrazi prevedeni z *несколько*. Ruski *несколько* pa izraža manjšo količino kot spodaj naštetih južnoslovanski količinski izrazi: slovenski in štokavski izraz lahko označujeta količino, večjo od 10, kar je za ruski *несколько* nenavadno.¹²

(17) slvn. Ana pozna **več**_{QUANT} **odvetnikov**_{GEN PL}.

štok. Ana zna **više**_{QUANT} **advokatâ**_{GEN PL}.

mak. Ана знае **новеќе**_{QUANT} **адвокати**_{PL}.

≈ rušč. Анна знает **нескольких**_{QUANT} **адвокатов**_{PL}.

V nadaljevanju sopostavljamo skladenjska razmerja v slovenskih in štokavskih zvezah z 'več'. Če je količinska zveza v imenovalniku ali tožilniku, se enako kot pri velikih števnikih v slovenščini in štokavščini vzpostavlja vezavno razmerje, pri makedonščini pa izrazu *новеќе* sledi množinska oblika samostalnika (17).

¹¹ Enaka razmerja v količinskih zgradbah vzpostavljajo tudi nedoločni števnik, kot npr. *malo*, *veliko*, *mного*.

¹² Ruski količinski izraz *несколько* je v pridevniški vlogi ob samostalniku pregiben in končniško ujemalen s samostalniškim jedrom, npr. *с несколькими*_{QUANT INS} *знакомыми*_{INS PL M}. Za komentarje ruskega gradiva se zahvaljujemo Mihailu Oslonu in Mihailu Sajenku.

Do razlik med slovenščino in štokavščino prihaja, ko so količinske zveze z 'več' v stranskih sklonih: slovenski *več* se obnaša tako kot nesklonljivi prilastek znotraj količinske zveze in ne vpliva na obliko samostalniške zveze. Ta samostalniška zveza pa se namreč v slovenščini vezavno prilagodi povedku in potencialno dodanemu predlogu (18):

(18) slvn. Ana se je pogovarjala z **več**_{QUANT} **znanci**_{INS PL M.}

štok. Ana je razgovarala s **više**_{QUANT} **poznanikâ**_{GEN PL M.}

mak. Ана разговарала со **повеќе**_{QUANT} **познаници**_{PL M.}

≈ rušč. Анна разговаривала с **несколькими**_{QUANT INS} **знакомыми**_{INS PL M.}

V štokavščini je s skladijskega stališča količinska zveza z izrazom *više* primerljiva s količinsko besedo z velikimi števnik, npr. s *više poznanikâ*_{GEN PL M} ≈ s *pet poznanikâ*_{GEN PL M}. V količinskih zvezah z *više* se v nasprotju s slovenščino v vseh sklonih pojavlja vezavno razmerje, pri katerem obliko rodilniškega samostalnika določa količinski izraz *više* znotraj količinske zveze, in ne povedek ali predlog, ki je zunaj količinske zveze.

Primerjava samostalniških oblik ob količinskem izrazu v slovenščini in štokavščini kaže na to,¹³ da je v slovenščini znotraj količinske zveze izrazita stalna težnja k ujemanju. To težnjo po ujemanju dodatno potrjuje govorjena različica količinske zveze s pregibnim *več* (19). V govorjenem jeziku je med količinskim izrazom in samostalniško besedo končniško ujemanje. V nekodificirani rabi se sklonljivi *več* prilagaja samostalniškemu delu količinske zveze.

(19) slvn. Pisal je **večim**_{DAT} **prijateljem**_{DAT PL M.} (pog.)

slvn. Potoval je z **večimi**_{INS} **prijatelji**_{INS PL M.} (pog.)

1.2 KOLIČINSKE ZGRADBE S PREDŠTEVNIŠKIMI PRILASTKI

Če hočemo opozoriti na razmerja znotraj količinskih besednih zvez, moramo izpostaviti tudi zveze, v katerih so količinski zvezi dodana predštevniška prilastkova določila, npr. *Tistih/ Vseh/Celih pet paketov je dostavil*.¹⁴ Kljub temu, da se prispevek osredotoča na količinske zgradbe s t. i. glavnimi velikimi

¹³ Primerjava skladijskih razmerij, ki se izraža s pomočjo sklonskih oblik, je smiselna za slovenščino in štokavščino. V makedonščini ni ohranjenih imenskih sklonskih oblik.

¹⁴ Suprun (1969: 156–157) ugotavlja, da takšna raba prilastkov naj ne bi bila značilna za praslovanske števnik od 1 do 4, ki naj bi bili takrat v vlogi pridevniških prilastkov. Iz tega lahko sledi, da je raba predštevniških prilastkov bila značilna šele od 5 naprej.

števnik, je v kontekstu rabe predštevniških prilastkov potrebno zaradi skladenskih posebnosti upoštevati tudi zgradbe z malimi števnikami (od 1 do 4). V slovenskih količinskih zvezah do vključno 4 namreč predštevniški prilastek kot modifikator s količinsko zvezo vzpostavlja ujemalno razmerje (20):

(20) slvn. tisti_{NOM SG M} eden_{NOM SG M} učbenik_{NOM SG M}

tista_{NOM SG F} ena_{NOM SG F} knjiga_{NOM SG F}

tisto_{NOM SG N} eno_{NOM SG N} pismo_{NOM SG N}

slvn. tista_{NOM DU M} dva_{NOM M} učbenika_{NOM DU M}

tisti_{NOM DU F} dve_{NOM F} knjigi_{NOM DU F}

tisti_{NOM DU N} dve_{NOM N} pismi_{NOM DU N}

slvn. tisti_{NOM PL M} trije_{NOM M}/štirje_{NOM M} učbeniki_{NOM PL M}

tiste_{NOM PL F} tri_{NOM F}/štiri_{NOM F} knjige_{NOM PL F}

tista_{NOM PL N} tri_{NOM N}/štiri_{NOM N} pisma_{NOM PL N}

V ustreznih štokavskih števnških zgradbah z malimi števnikami od 2 do 4 se predštevniški prilastek ujema s pavkalnimi oblikami samostalnikov (o tem gl. tudi Browne 2022). Kot je razvidno iz (21), se pavkalna oblika predštevniškega prilastka izrazno razlikuje od množinske zgolj v moškem spolu (22).

(21) štok. ona_{NOM PAU M} dva_{NOM M}/tri_{NOM}/četiri_{NOM} udžbenika_{NOM PAU M}

one_{NOM PAU F} dvije_{NOM F}/tri_{NOM}/četiri_{NOM} knjige_{NOM PAU F}

ona_{NOM PAU N} dva_{NOM N}/tri_{NOM}/četiri_{NOM} pisma_{NOM PAU} (oblike ob malih števnikih)

(22) štok. oni_{NOM PL M} udžbenici_{NOM PL M}

one_{NOM PL F} knjige_{NOM PL F}

ona_{NOM PL N} pisma_{NOM PL N} (množinske oblike)

V ruščini se predštevniški prilastek pred malimi števnikami navadno pri vseh spolih uporablja v imenovalniški obliki množine (23).¹⁵ Tako se predštevniški

¹⁵ Če je pred zvezo omenjenih števnškov in samostalnikov nedoločni količinski pridevnik *целый*, ima zaznamovan pomen 'cel, ki poudarja količino' in je njegova oblika enaka kot oblika pridevnškega prilastka, ki je med števnškom in samostalnikom: v vseh spolih je v roditelju množine *целых два (важных) учебника* 'cela dva (pomembna) učbenika', *целых два важных письма* 'celi dve pomembni pismi', *целых две важных*

prilastek v ruščini razlikuje od pridevniškega prilastka ob števnem samostalniku. V moškem in srednjem spolu ima pridevniški prilastek obliko, homonimno z rodilnikom množine, v ženskem spolu pa je najpogosteje sklonsko homonimen z imenovalnikom množine.

- (23) rušč. **эти**_{NOM PL} два/три/четыре **важных** учебника_{NOM PAU M}
 rušč. **эти**_{NOM PL} две/три/четыре **важные/важных** книги_{NOM PAU F}
 rušč. **эти**_{NOM PL} два/три/четыре **важных** письма_{NOM PAU N}

V slovenščini in štokavščini se v količinskih zvezah s števniko od vključno 5 naprej, tako kot pri samostalniških besedah, skladijsko razmerje spremeni. V npr. *tistih pet hiš* je predštevniški prilastek *tisti* podrejen števniku, hkrati pa se ujema s samostalniškim določilom, ki je v rodilniški množinski obliki. Lahko bi rekli, da števnik vezavno usmerja obe določili, samostalniško in predštevniško prilastkovo. V zvezah *tistih pet hiš* in *pet tistih hiš* sta rabljeni isti skladijski razmerji (24).

- (24) slvn. *tistih*_{GEN PL} *pet*_{NOM} učbenikov_{GEN PL M}
*tistih*_{GEN PL} *pet*_{NOM} knjig_{GEN PL F}
*tistih*_{GEN PL} *pet*_{NOM} pisem_{GEN PL N}

Isto velja za zglede v štokavščini s števnikom 5 v imenovalniku, kjer se predštevniški prilastek *oni* vedno, ne glede na spol, pojavlja v rodilniški množinski obliki (25).

- (25) štok. *onih*_{GEN PL} *pet*_{NOM} udžbenikâ_{GEN PL M}
*onih*_{GEN PL} *pet*_{NOM} knjigâ_{GEN PL F}
*onih*_{GEN PL} *pet*_{NOM} pisamâ_{GEN PL N}

Predštevniški prilastek v štokavščini ima, tako kot samostalnik ob števniku, v vseh sklonih količinske zveze s 5 isto rodilniško obliko, npr. *onih pet udžbenika*, *od onih pet udžbenikâ*, *prema onih pet udžbenikâ*, *onih pet udžbenikâ*, *o onih pet udžbenikâ*, *s onih pet udžbenikâ*. Medtem pa se *tistih* v slovenskih

книги 'celi dve pomembni knjigi'. Če pa ima pridevnik *целый* pomen 'nepoškodovan', je njegov položaj v količinski zvezi za števnikom.

količinskih zvezah s 5 ravna po samostalniškem delu količinske zveze, tj. razen v imenovalniku in tožilniku je s samostalnikom v ujemalni obliki, npr. *tistih pet učbenikov, od tistih petih učbenikov, proti tistim petim učbenikom, tistih pet učbenikov, o tistih petih učbenikih, s tistimi petimi učbeniki*.

V makedonščini se ob vseh števnikih, večjih od 1, pojavlja identična množinska oblika predštevniškega prilastka *оние* (26), (27):

(26) mak. *оние*_{PL} *два* *учбеника*_{PL COUNT M/учебници}_{PL M}

*оние*_{PL} *две* *книги*_{PL F}

*оние*_{PL} *две* *писма*_{PL N}

(27) mak. *оние*_{PL} *пет* *учебници*_{PL M}

*оние*_{PL} *пет* *книги*_{PL F}

*оние*_{PL} *пет* *писма*_{PL N}

Predštevniški prilastek se v ruščini ob velikih števnikih (od 5 naprej), če je količinska zveza v imenovalniku, tako kot pri malih števnikih, uporablja v imenovalniški pridevniški obliki množine *эти*. To pomeni, da je v nasprotju s slovenščino in štokavščino njegova vloga skladenjsko neodvisna od števnikova oziroma količinske zveze, ki mu sledi (28).

(28) rušč. *эти*_{NOM PL} *пять*_{NOM} *учебников*_{GEN PL M}

*эти*_{NOM PL} *пять*_{NOM} *книг*_{GEN PL F}

*эти*_{NOM PL} *пять*_{NOM} *писем*_{GEN PL N}

Imenovalniška množinska oblika *эти* 'tisti' je značilna zgolj za predštevniški prilastek, in ne za pridevniški prilastek, ki je med števnikom in samostalnikom v količinski zvezi. Ta prilastek se namreč tako kot samostalnik vezavno podreja števniku in ima stalno rodilniško množinsko obliko (gl. *этих* v (29)).

(29) rušč. *пять*_{NOM} *этих*_{GEN PL} *учебников*_{GEN PL M}

*пять*_{NOM} *этих*_{GEN PL} *книг*_{GEN PL F}

*пять*_{NOM} *этих*_{GEN PL} *писем*_{GEN PL N}

2 PREDIKACIJSKO RAZMERJE Z VELIKIMI ŠTEVNIKI V OSEBKVI VLOGI

Količinska zveza z glavnimi velikimi števnikmi v stavčni vlogi osebkva odpira vprašanja, kako količinska zveza vpliva na obliko povedka in posledično, katera razmerja se med osebkom in povedkom lahko vzpostavljajo. Pri tem je treba opozoriti tudi, v kolikšni meri se količinske zveze z glavnimi velikimi števnikmi razlikujejo od količinskih zvez z malimi števnikmi. Opozorili bomo na posebnosti in razlike, ki se kažejo zlasti med slovenščino in štokavščino, sopostavitveno bosta dodani še ruščina in makedonščina.

2.1 PREDIKACIJSKO RAZMERJE Z VELIKIMI ŠTEVNIKI V SLOVENŠČINI IN ŠTOKAVŠČINI:

PREVLADA EDNINSKEGA POVEDKA

Predikacijsko ujemanje s količinskimi zvezami, ki v slovenščini in štokavščini vključujejo male števnikme, se izraža z **needninskimi oblikami povedka**. Iz slovenskih zgledov (30), (31) je razvidno, da sam števník v tovrstnih količinskih zvezah ne vpliva na obliko povedka. Obliko povedka v teh primerih določa samostalniški del količinske zveze, ki je v osebkvi vlogi. V (30) obliko povedka določa samostalniški del zveze *fanta* v dvojini, v zgledu (31) pa samostalniški del *fantje* v množini. Med količinsko zvezo v osebkvi in povedkom se vzpostavlja pomensko-izrazno ujemanje, ki ga lahko imenujemo **navadno/kanonično ujemanje**.

(30) slvn. (Dva_{NOM M}) Fanta_{NOM DU M} odhajata_{PRS DU} na zabavo. (Dva_{NOM M}) Fanta_{NOM DU M} sta_{AUX PRS DU} odšla_{LPTCP DU M} na zabavo.

(31) slvn. Trije_{NOM M}/štirje_{NOM M} fantje_{NOM PL M} odhajajo_{PRS PL} na zabavo. Trije/štirje fantje_{PL} so_{AUX PRS DU} odšli_{LPTCP PL M} na zabavo.

V štokavskih ustreznica h se uporabljajo needninske oz. pavkalne oblike (32), ki praviloma sovpadajo z množinskimi oblikami (34). Posebnost so pretekliške zložene glagolske oblike, pri katerih ima lahko moška oblika značilno pavkalno končnico *-a* (33).¹⁶ Naj dodamo, da v štokavščini ni razlike med oblikami povedkov, ki se navezujejo na količinske zveze z 2 in na količinske zveze s 3 in 4 (32), (33).

¹⁶ Podrobneje o tem gl. Uhlik, Žele 2023.

- (32) štok. Dva_{NOM M}/tri_{NOM}/čtetiri_{NOM} momka_{NOM PAU M} odlaze_{PRS PAU} na zabavu.
- (33) štok. Dva_{NOM M}/tri_{NOM}/čtetiri_{NOM} momka_{NOM PAU M} sua_{AUX PRS PL} otišla_{LPTCP PAU M}/otišli_{LPTCP PL M} na zabavu.
- (34) štok. Momci_{NOM M PL} odlaze_{PRS PL} na zabavu. Momci_{NOM M PL} su_{AUX PRS PL} otišli_{LPTCP PL M} na zabavu.

Pri količinskih zvezah z velikimi števnikami pa se razmerje med osebkom in povedkom spremeni oz. ni več navadnega kanoničnega ujemanja. Samostalniški del količinske zveze ob velikih števnikih, npr. slvn. *pet prijatelj*_{GEN PL M}, *pet prijateljâ*_{GEN PL M}, ni v imenovalniku. V teh zgradbah oblike povedka ne more narekovati neimenovalniški samostalnik, ampak jo lahko določa le celotna količinska zveza. Za predikacije s količinskimi zvezami z velikimi števnikami je zato značilno posebno t. i. **izrazno (ad formam), slovnično ali privzeto ujemanje**, pri katerem količinska zveza deluje kot enovita celota oz. kot posebna zgradba, ki povedku določa edninsko srednjepolsko obliko za vse spole. Način privzetega ujemanja z edninskimi povedki v srednjem spolu je značilen za slovenščino (35) in prevladujoč tudi v štokavščini (36).

- (35) slvn. Pet_{NOM} fantov_{GEN PL M} je_{AUX PRS 3SG} odšlo_{LPTCP SG N} na zabavo.
 Pet_{NOM} žen_{GEN PL F} je_{AUX PRS 3SG} odšlo_{LPTCP SG N} na zabavo.
 Pet_{NOM} pisem_{GEN PL N} je_{AUX PRS 3SG} odšlo_{LPTCP SG N} v tujino.
- (36) štok. Pet_{NOM} momaka_{GEN PL M} je_{AUX PRS 3SG} otišlo_{LPTCP SG N} na zabavo.
 Pet_{NOM} ženâ_{GEN PL F} je_{AUX PRS 3SG} otišlo_{LPTCP SG N} na zabavo.
 Pet_{NOM} pisama_{GEN PL F} je_{AUX PRS 3SG} otišlo_{LPTCP SG N} u inozemstvo.

Veliki števnikami tipa 5 so bili razvojno gledano samostalniki,¹⁷ ki so sčasoma izgubili svoje samostalniške kategorialne lastnosti (v štokavščini so tovrstni števnikami izgubili pregibnost). Veliki števnikami imajo danes enako skladijsko vlogo kot količinski izrazi tipa *veliko* in *malo* in količinske zveze z obojimi zahtevajo povedek v srednjem spolu ednine (37).

- (37) slvn. Veliko_{QUANT}/Malo_{QUANT} fantov_{GEN PL M} je_{AUX PRS 3SG} odšlo_{LPTCP SG N}.
 štok. Puno_{QUANT}/Malo_{QUANT} momaka_{GEN PL M} je_{AUX PRS 3SG} otišlo_{LPTCP SG N}.

¹⁷ Suprun (1969: 171) npr. navaja, da so bili števnikami, kot je 5, *i*-jevski samostalniki ženskega spola, ki so lahko tudi določali žensko obliko zloženega povedka. Tovrstnega skladijskega razmerja danes v slovanskih jezikih ni.

Naj poudarimo, da privzeti tip ujemanja s srednjepolskimi končnicami ne presega mej stavka: če matičnemu stavku z glavnim velikim števnikom v osebki vlogi dodamo prislovni odvisni stavek, je oblika povedka v odvisnem stavku z neizraženo količinsko zvezo v množinski obliki. V zgledu (38) se namreč množinska oblika povedka v vzročnem odvisniku pomensko ujema z neizraženim množinskim osebkom (slvn. *oni fantje*, štok. *oni dječaci*), ki sovпада z osebkom matičnega stavka.

- (38) slvn. Pet_{NOM} fantov_{GEN PL M} je_{AUX PRS 3SG} ostalo_{LTCP SG N} brez večerje, ker so_{AUX PRS 3PL} zamudili_{LTCP PL M}.
 štok. Pet_{NOM} dječakâ_{GEN PL M} ostalo_{LTCP SG N} je_{AUX PRS 3SG} bez večere jer su_{AUX PRS 3PL} zakasnili_{LTCP PL M}.

Sicer pa se v štokavščini ob prevladujočem privzetem ujemanju v matičnem stavku s količinskimi zvezami z velikimi števnikmi pojavlja tudi tip ujemanja, ko osebki vlogi, lahko govorimo o **pomenskem ujemanju (ad sensum)**. Pojav pomensko-izraznega usklajevanja povedka z množinskim osebkom se v sodobnem jezikoslovju imenuje pomensko ujemanje (»semantic agreement«).

- (39) štok. Prvih_{GEN PL} pet_{NOM} nositeljâ_{GEN PL M} turnira su_{AUX PRS 3PL} najbolji_{NOM PL M} na svijetu.
 (Hrvatski jezični korpus Riznica)
 (40) štok. Svih_{GEN PL} pet_{NOM} igračâ_{GEN PL M} imaju_{PRS 3PL} mogućnost kreacije. (Hrvatski jezični korpus Riznica)

V zgledih (39) in (40) se množinske oblike povedka pojavljajo ob samostalniških zvezah, za katere je značilna določena vsebinska konkretnost, ki jo potrjuje predštevniški prilastek, npr. *prvih*_{GEN PL} ali *svih*_{GEN PL}. Ta način določanja in izvzemanja posamezne enote iz ostale množice je lahko v štokavščini eden izmed dejavnikov, ki vpliva na rabo množinske, in ne edninske srednjepolske, oblike povedka (prim. Milosavljević 2018).

2. 2 PREDIKACIJSKO RAZMERJE V RUŠČINI: VARIABILNOST

Ruske količinske zveze z malimi in velikimi števnikmi, v nasprotju s slovenščino in štokavščino, dopuščajo oba tipa ujemanja: ob količinskih zvezah s števnikmi,

večjimi od 1, v osebki vlogi je povedek ali v množinski ali v edninski tretjeosebni obliki. Obstaja zgolj težnja, da količinska zveza z malimi števnikami določa množinski povedek, količinska zveza z velikimi števnikami pa edninski srednjepolski povedek. Navadno na izbiro povedkove oblike lahko vplivajo različni pomenski, skladijski in pragmatični dejavniki (Neset, Janda 2023, Циммерлинг 2019, Uhlik, Žele 2023).

Najdoslednejše pravilo je, da količinska zveza z imenovalniškim predštevniškim prilastkom zahteva povedkovo obliko v množini (41), (42).

(41) rušč. Эти^{NOM PL} пять^{NOM} женщин^{GEN PL F} всегда задают^{PRS 3PL} неприличные вопросы.
(tipski primer)

slvn. Teh^{GEN PL} pet^{NOM} žensk^{GEN PL F} vedno zastavlja^{PRS 3SG} nespodobna vprašanja.

(42) rušč. И тут появились^{РСТ PL} наши^{NOM PL} пять^{NOM} подруг^{GEN PL F}. (tipski primer)

slvn. Tu se^{REF} je^{AUX PRS 3SG} pojavilo^{LPTCP SG N} naših^{GEN PL} pet^{NOM} prijateljic^{GEN PL F}.

Na prednostno rabo množinske oblike vplivajo še manj odločilni dejavniki, kot so besedni red SV (stava osebka pred povedkom), živost in višja vršilskost osebka (43).

(43) rušč. При появлении подполковника пять^{NOM} человек^{GEN PL M} поднялись^{РСТ PL C} с мест.
slvn. Ob pojavitvi podpolkovnika je^{AUX PRS 3SG} pet^{NOM} ljudi^{GEN PL M} vstalo^{LPTCP SG N}.

V ruščini na izbiro edninskega povedka v srednjem spolu vplivajo zlasti besedni red VS (stava povedka pred osebkom), nizka vršilskost in neživost osebka. Zgled (44) kaže, kako je srednjepolska oblika povedka povezana s stavčnim položajem osebka; v prvem stavku, kjer je povedek pred osebkom (VS), je v rabi srednjepolska edninska oblika, medtem ko je v drugem stavku z navadno stavo osebek – povedek (SV) prevladujoča raba množinske oblike povedka.

(44) rušč. Тогда от токсического гепатита в Еланске умерло^{РСТ SG N} пять^{NOM} человек^{GEN PL M}, а несколько^{QUANT} десятков^{GEN PL} остались^{РСТ PL} инвалидами. (НКРЯ)
slvn. Takrat je^{AUX PRS 3SG} zaradi hepatitisa v Jelansku umrlo^{LPTCP SG N} pet^{NOM} ljudi^{GEN PL M}, nekaj^{QUANT} deset^{NOM} pa jih je^{AUX PRS 3SG} ostalo^{LPTCP SG N} invalidnih/invalidov.¹⁸

¹⁸ Posebnost slovenščine je, da količinskemu izrazu *nekaj* sledi števniki *deset* v imenovalniku, npr. *nekaj*^{QUANT} *deset*^{NOM} *ljudi*. Ta skladijska raba se torej razlikuje od zveze *nekaj* s samostalnikom, ki bi v nadaljevanju zahteval množinsko obliko rodilnika, npr. *nekaj*^{QUANT} *deset*^{GEN PL} *vojakov*.

2. 3 PREDIKACIJSKO RAZMERJE V MAKEDONŠČINI: MNOŽINSKI POVEDEK

V makedonščini ni nihanja v rabi med edninsko in množinsko obliko povedka: ob količinskih zvezah z glavnimi števnikami, večjimi od 1, sledi vedno množinska oblika povedka; v zgledu (45) je povedek v množinski obliki aorista. Naj spomnimo, da v makedonščini v količinskih zvezah samostalniška zveza ni izražena s stranskim sklonom (gl. POGlavJE 1). Torej v nasprotju s slovenščino množinski samostalnik v izhodiščni obliki narekuje zgolj množinsko obliko povedka (45). Zato v tem primeru govorimo o kanoničnem ujemanju, pri katerem pomenskost osebka tudi končniško izraža.

(45) mak. Девет расипници_{PL M} уништија_{AOR PL} илјадници фирми.

slvn. Deset_{NOM} pokvarjenec_{GEN PL M} je_{AUX PRS 3SG} uničilo_{LPTCP SG N} na tisoče podjetij.

Prikazano stanje v slovenščini, štokavščini, ruščini in makedonščini lahko ponazorimo z razpredelnico, v kateri je poudarjena uporabljena povedkova oblika ob količinskih zvezah z velikimi števnikami. Očitno je, da skrajni mesti v razpredelnici zavzemata slovenščina, ki dovoljuje izključno edninski povedek, in makedonščina z izključno množinsko rabo povedka.

jezik	oblika povedka
slovenščina	V _{SG N} (privzeto ujemanje)
štokavščina	V _{SG N} / izjemoma V _{PL} (prevladujoče privzeto ujemanje)
ruščina	V _{PL} & V _{SG N} (soobstoj privzetega in pomenskega ujemanja)
makedonščina	V _{PL} (kanonično ujemanje)

RAZPREDELNICA 2: Skladenjska razmerja med količinsko zvezo v vlogi osebka in povedkom

2. 4 ZGRADBE Z VELIKIMI ŠTEVNIKI OB POVEDKU Z *BITI* + PRIDEVNIŠKA BESEDA

V slovenščini in štokavščini se v predikativnih zgradbah *biti* + *ADJ* v povezavi s količinsko zvezo z velikimi števnikami v osebki vlogi uporablja srednjepolska oblika pomožnega glagola.¹⁹

¹⁹ Kot izjemo v štokavščini lahko omenimo zgradbe, kjer je ob glavnem števniku predštevniški modifikator, ki lahko vpliva na množinsko obliko povedka. V slovnici Piper, Klajn, Dragičević (2022) je naveden primer količinske zveze brez samostalnika: *Tih posljednjih pet bile su najuspješnije* (2022: 349).

V štokavščini je tudi pridevniški/deležniški del predikativne zgradbe izražen s srednjim spolom ednine:

(46) štok. Primjetili smo da je_{AUX PRS 3SG} otvoreno_{PTCP SG N} pet_{NOM} prozorâ_{GEN PL M}. (rezultativno stanje).

slvn. Opazili smo, da je_{AUX PRS 3SG} bilo_{LPTCP SG N} odprtih_{PTCP GEN PL} pet_{NOM} oken_{GEN PL N}.

(47) štok. Prošle godine je_{AUX PRS 3SG} izgrađeno_{PTCP SG N} pet_{NOM} kućâ_{GEN PL F}. (trpnik)

slvn. Lani je_{AUX PRS 3SG} bilo_{LPTCP SG N} izgrajenih_{PTCP GEN PL}/izgrajeno_{PTCP NOM SG N} pet_{NOM} hiš_{GEN PL F}.

Pri predikativnih zgradbah s pomožnimi ali oslabljenimi glagoli in pridevniškimi besedami se slovenščina od drugih izbranih slovanskih jezikov razlikuje. V zgradbi, ki izraža stanjskost, količinska zveza z velikimi števnikami v povedku določa rodilniško množinsko obliko pridevniške besede, npr. *Pet oken je bilo odprtih* (46). V tej zgradbi se rodilniška oblika *odprtih* ujema z rodilnikom samostalniškega dela količinske zveze *oken* torej se obnaša enako, kot da bi bila prilastek znotraj količinske zveze, npr. *pet odprtih oken*.²⁰ V trpniški zgradbi (47) pa slovenščina dopušča dve možnosti izražanja pridevniške besede znotraj povedka: pridevniška beseda je lahko v rodilniku množine, kot pri stanjski zgradbi, ali pa v imenovalniku srednjega spola, kot v štokavščini.

V ruščini med možnimi ustreznimi zgradbami obstaja tekmovalnost oblik: povedek in pridevniška beseda sta lahko v množinski ali pa v edninski srednjespolski obliki. Na to izbirno možnost, tako kot pri drugih tipih povedkov (gl. 2. 2), vpliva več dejavnikov, med njimi tudi položaj osebka glede na povedek: osebka za povedkom vpliva na večjo možnost rabe edninskega povedka (48), osebka pred povedkom pa določa množinsko obliko povedka (49).

(48) rušč. По официальным данным было_{PST SG N} убито_{PTCP SG N} пять_{NOM} человек_{GEN PL M}.

slvn. Po uradnih podatkih je_{AUX PRS 3SG} bilo_{LPTCP SG N} ubitih_{PTCP GEN PL} pet_{NOM} ljudi_{GEN PL M}.

(49) rušč. Девять_{NOM} человек_{GEN PL M} были_{PST PL} убиты_{PTCP PL} на месте, один скончался в больнице.

slvn. Deset_{NOM} ljudi_{GEN PL M} je_{AUX PRS 3SG} bilo_{LPTCP SG N} ubitih_{PTCP GEN PL}/ubito_{PTCP NOM SG N} takoj, eden je umrl v bolnišnici.

²⁰ Podoben primer, kjer se oblika pridevnika znotraj povedka ujema z rodilniško obliko samostalniškega dela količinske zveze, se rabi v slovenščini, če je v količinsko zvezo, ki je v osebki vlogi, vključen nedoločni števniki izraz, npr. Nekaj **džem-a**_{GEN SG M} je (bil-o) **pokvarjen-ega**_{GEN SG M}.

V makedonščini se tako glagolski kot pridevniški del povedka uporablja v množini (50), torej se *biti-stavki* glede oblike povedka ne razlikujejo od stavkov s polnopomenskim glagolom.

(50) mak. Десет куќи_{PL F} беа_{IMPERF.3PL} потпојно уништени_{PTCP PL}.

slvn. Deset_{NOM} hiš_{GEN PL F} je_{AUX PRS 3SG} bilo_{LPTCP SG N} popolnoma uničenih_{PTCP GEN PL}.

V tu obravnavanih jezikih zgradbe z nepolnopomenskimi oz. pomožniškimi glagoli v povedku, ki jim sledijo pridevniške besede, do neke mere ponovijo opisano rabo s polnopomenskimi glagoli (gl. RAZPREDELNICO 2). Razlike med jeziki se kažejo pri oblikah pridevniške besede v povedku: slovenščina je med izbranimi jeziki edini jezik, ki lahko pridevniško besedo izraža z množinskim rodilnikom (za stanje in trpnik) ali v imenovalniku ednine v srednjem spolu (za trpnik). Na tak način se v slovenščini trpniške zgradbe s pomožnikom lahko razlikujejo od stanjskih zgradb.

jezik	oblika povedka
slovenščina	AUX _{SG N} + ADJ _{GEN PL/NOM SG N}
štokavščina	AUX _{SG N} + ADJ _{NOM SG N}
ruščina	AUX _{PL} + ADJ _{NOM PL} ; AUX _{SG} + ADJ _{NOM SG N}
makedonščina	AUX _{PL} + ADJ _{PL}

RAZPREDELNICA 3: Razmerja v predikaciji *biti* + pridevniška beseda

3 SKLEP

Slovanski jeziki so specifični zaradi skladenjskih značilnosti količinskih zgradb, ki vključujejo glavne števnik in samostalnik kot šteto vsebino. V prispevku obravnavamo dva tipa skladenjskih razmerij, in sicer razmerja med glavnim števnikom in samostalnikom znotraj količinskih zgradb in razmerja med količinskimi zgradbami v osebku vlogi in povedkom znotraj predikacije.

Znotraj količinskih zgradb se med glavnim števnikom in samostalnikom vzpostavljajo primeri kanoničnega ujemanja, hkrati pa prihaja tudi do odstopanj od ujemanja, in s tem do prehoda v vezavno razmerje. V slovenskih, štokavskih in ruskih besednih zvezah s števniki od 1 do 4 je značilno ujemanje števnik in samostalniškega dela količinske zveze. V slovenščini in ruščini se za velike števnik (od 5 naprej) v imenovalniku ali tožilniku uporablja vezava. V teh

primerih veliki števniki zahteva množinsko obliko samostalnika v rodilniku. Če pa je veliki števniki v slovenščini ali ruščini v netožilniških stranskih sklonih, se med njim in samostalnikom vzpostavlja ujemanje. V nasprotju s slovenščino in ruščino se v štokavščini, kjer so veliki števnikami nesklonljivi, uporablja zgolj vezavno razmerje: nesklonljivi števniki namreč vedno zahteva množinsko obliko v rodilniku. Posebnost štokavščine je, da se količinske zveze s števnikami, kot je 5, ne uporabljajo v brezpredložnem dajalniku ali brezpredložnem orodniku. V makedonščini s poenostavljenim sklonskim sistemom se ob števnikih, večjih od 1, pretežno uporabljajo množinske oblike samostalnikov. Posebne množinske oblike so t. i. števne oblike samostalnikov moškega spola na *-a*, ki so najpogostejše pri enozložnih samostalnikih.

Podobno kot količinske zgradbe z velikimi števnikami se v slovenščini in štokavščini obnašajo tudi zveze s količinskimi izrazi z *več* (slvn.) in *više* (štok.). V teh zvezah se v slovenščini kaže težnja k ujemalnemu razmerju, ker *več* nima statusa jedra in se posebej v pogovornem jeziku ravna po sklonu samostalnika, npr. z *večimi prijatelji*. Nasprotno pa je štok. *više* skladenjsko jedro količinske zveze in zato samostalniku vedno določa množinsko rodilniško obliko, npr. s *više prijatelja*.

Znotraj predikacijskega razmerja se v obravnavanih jezikih med količinsko zvezo v osebkovi vlogi in povedkom vzpostavljata dva tipa ujemanja: izrazno oz. privzeto ujemanje z edninskim povedkom, in pomensko ujemanje z množinskim povedkom.

V slovenščini je ob količinskih zvezah s 5 v osebkovi vlogi stalnica t. i. izrazno oz. privzeto ujemanje. To ob omenjenih količinskih zvezah zahteva edninsko obliko povedka v srednjem spolu, npr. *Pet fantov je odšlo na zabavo*. V štokavščini prevladuje raba privzetega ujemanja, npr. *Pet momakâ je otišlo na zabavu*, ni pa izključena raba pomenskega ujemanja, npr. *Svih pet momaka su otišli na zabavu*, ko količinska zveza označuje konkretno in bolj določeno količino. V ruščini pa se glede na različne dejavnike, kot sta živost ali stava osebkovi glede na povedek, uporabljata tako pomensko kot privzeto ujemanje. V makedonskih količinskih zvezah se rabi izhodiščna množinska oblika samostalnika, ki vedno določa obliko povedka, npr. *Пет момци отидоа на забава*; to razmerje med osebkom in povedkom je primer kanoničnega ujemanja.

Ko je v predikacijsko razmerje vključen pomožni ali oslabljeni glagol s pridevniško besedo, se med jeziki v povedku, in sicer v obliki pridevniške besede, kažejo razlike. Slovenščina se pri tem od drugih izbranih slovanskih jezikov razlikuje in dovoljuje rabo dveh možnosti. V stanjskih zgradbah, npr. *Pet oken*

je bilo odprtih, je pridevniška oblika izražena izključno z rodilnikom množine in se tako ujema s samostalniškim delom količinske zveze, in ne s srednjepolskim edninskim pomožnikom. Nasprotno pa sta v trpniških zgradbah, kot je *Lani je bilo izgrajenih/izgrajeno pet hiš*, možni dve obliki pridevniške besede: ali množinska rodilniška (*izgrajenih*) ali edninska imenovalniška (*izgrajeno*). Štokavščina tovrstnega razlikovanja med stanjem in trpnikom ne pozna: pridevniška beseda je v obravnavanih zgradbah vedno ujemalna s pomožnikom, in je v srednjepolski edninski obliki, npr. *izgrađeno v Pet kuća je bilo izgrađeno prošle godine*. V ruščini se v predikacijskem razmerju z obravnavanimi količinskimi zvezami v osebku v razmerju s povedkom lahko uporabljata dva tipa ujemanja: glede na položaj osebka in druge dejavnike so sestavine povedka, tj. pomožnik in pridevniška beseda, ali v edninski srednjepolski obliki (privzeto ujemanje), npr. *Вчера было убито пять человек*, ali v množinski obliki (pomensko ujemanje), npr. *Пять человек были убиты на месте*. V makedonščini se tako glagolski kot pridevniški del povedka uporabljata izključno v množini, npr. *Вчера беа убиени пет луѓе*.

OKRAJŠAVE

M = moški spol; F = ženski spol; N = srednji spol; SG = ednina; DU = dvojina; PAU = pavkalna oblika; PL = množina; PL COUNT = števna množina (makedonščina); NOM = imenovalnik; GEN = rodilnik; DAT = dajalnik; ACC = tožilnik; LOC = mestnik; INS = orodnik; AOR = aorist; IMPER = imperfekt; PRS = sedanjik; PST = preteklik; AUX = pomožnik; LPCP = opisni deležnik na -i; PTCP = pridevniški deležnik; REF = morfem povratnosti; QUANT = količinski izraz.

Okrajšave za jezike in govore: slvn. = slovenščina; štok. = štokavski standardi; mak. = makedonščina; rušč. = ruščina.

REFERENCE

- Ahačič, Kozma. 2017. *Slovnica na kvadrat. Slovenska slovnica za srednjo šolo*. Ljubljana: Založba Rokus Klett, d. o. o.
- Browne, Wayles E. 2022. Premodifiers On Bosnian-Croatian-Serbian “Numeral + Noun” Phrases. In: L. Iomdin, J. Miličević, A. Polguère (eds.). *Lifetime Linguistic Inspirations: To Igor Mel'čuk from Colleagues and Friends for his 90th Birthday*. *Wiener Slawistischer Almanach, Linguistische Reihe* 101. Berlin: Peter Lang. 129–136.
- Corbett, Greville G. 2009. Agreement in Slavic. In: T. Berger, K. Gutschmidt, S. Kempgen, P. Kosta (eds.). *Die slavischen Sprachen (Ein internationales Handbuch zu ihrer Struktur, ihrer Geschichte und ihrer Erforschung)*. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 342–354.

- Gigafida 2.0: Korpus pisne standardne slovenščine*. https://www.clarin.si/noske/run.cgi/first_form?corpname=gfida20_dedup;align=
- Hrvatski jezični korpus Riznica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje*. https://www.clarin.si/noske/run.cgi/first_form?corpname=riznica;align=
- Leko, Nedžad. 2009. The Syntax of Numerals in Bosnian. *Studies in Slavic Linguistics* 33. München: LINCOM GmbH.
- Milosavljević, Stefan. 2018. Kongruencija glagolskog predikata sa subjektskim sintagmama konstituisanim osnovnim brojem. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*. 43–56.
- Neset, Tore, Janda, Laura A. 2023. A network of allostructions: quantified subject constructions in Russian. *Cognitive Linguistics*. 67–97. <https://doi.org/10.1515/cog-2021-0117>
- Piper, Predrag, Klajn, Ivan, Dragičević, Rajna. 2022. *Normativna gramatika srpskoga jezika*. Četvrto, izmenjeno i dopunjeno izdanje. Novi Sad: Matica srpska.
- Ramovš, Fran. 1947–1949. *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS.
- Uhlik, Mladen, Žele, Andreja. 2023. Ujemanje v zgradbah z glavnimi števnikami: slovenščina v sopostavitvi z drugimi zahodnimi južnoslovanskimi jeziki. *Slavistična revija* 71/4. 337–354. <https://doi.org/10.57589/srl.v71i4.4130>
- Vaillant, André. 1958. *Grammaire comparée des langues slaves. Tome 2. Morphologie. Deuxième partie: Flexion pronominale*. Lyon: IAC.
- Циммерлинг, Антон. 2019. Корпусная грамматика количественных групп в русском языке. *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: по материалам международной конференции «Диалог 2019»* 18. 781–799. [Cimmerling, Anton. 2019. Korpusnaja grammatika količestvennyh grupp v ruskom jazyke. *Komp'juternaja lingvistika i intelektual'nye tehnologii: po materialam meždunarodnoj konferencii «Dialog 2019»* 18. 781–799.]
- Национальный корпус русского языка. НКРЯ*. [Nacional'nyj korpus ruskogo jazyka. NKRJa.] <https://ruscorpora.ru>
- Супрун, Адам Е. 1969. *Славянские числительные. Становление числительных как особых частей речи*. Минск: Издательство БГУ им. В. И. Ленина. [Suprun, Adam E. 1969. *Slavjanske čislitel'nye. Stanovlenie čislitel'nyh kak osobyh častej reči*. Minsk: Izdatel'stvo BGU im. V. I. Lenina.]

Prispelo januarja 2024, sprejeto junija 2024.

Received January 2024, accepted June 2024.

ZAHVALE

Članek je nastal v okviru programa P6-0038 Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije. Avtorja se posebej zahvalujeta Mislavu Beniću, Marcu L. Greenbergu, E. Waylesu Brownu, Matetu Kapoviću,

Liljani Mitkovski, Vladimirju A. Plungjanu in Danku Šipki za vse komentarje. Vso odgovornost za morebitne napake pri analizi in interpretaciji prevzemata avtorja.

POVZETEK

ZGRADBE Z GLAVNIMI ŠTEVNIKI OD PET NAPREJ: SOPOSTAVITEV SLOVENŠČINE Z DRUGIMI JUŽNOSLOVANSKIMI JEZIKI IN RUŠČINO

Slovenski jeziki so specifični zaradi skladijskih značilnosti količinskih zgradb, ki vključujejo glavne števnike in samostalnike kot šteto vsebino. V prispevku obravnavamo dva tipa skladijskih razmerij, in sicer razmerja med glavnim števnikom in samostalnikom znotraj količinskih zgradb in razmerja med količinskimi zgradbami v osebki vlogi in povedkom znotraj predikacije.

Znotraj količinskih zgradb se med glavnim števnikom in samostalnikom vzpostavljajo primeri kanoničnega ujemanja, hkrati pa prihaja tudi do odstopanj od ujemanja, in s tem do prehoda v vezavno razmerje.

V slovenskih, štokavskih in ruskih besednih zvezah s števniki od 1 do 4 je značilno ujemanje števnik in samostalniškega dela količinske zveze. V slovenščini in ruščini se za velike števnike (od 5 naprej) v imenovalniku ali tožilniku uporablja vezava. V teh primerih veliki števniki zahteva množinsko obliko samostalnika v rodilniku. Če pa je veliki števniki v slovenščini ali ruščini v netožilniških stranskih sklonih, se med njim in samostalnikom vzpostavlja ujemanje. V nasprotju s slovenščino in ruščino se v štokavščini, kjer so veliki števniki nesklonljivi, uporablja zgolj vezavno razmerje: nesklonljivi števniki namreč vedno zahteva množinsko obliko v rodilniku. Posebnost štokavščine je, da se količinske zveze s števniki, kot je 5, ne uporabljajo v brezpredložnem dajalniku ali brezpredložnem orodniku.

V makedonščini s poenostavljenim sklonskim sistemom se ob števniki, večjih od 1, pretežno uporabljajo množinske oblike samostalnikov. Posebne množinske oblike so t. i. števnice oblike samostalnikov moškega spola na *-a*, ki so najpogostejše pri enozložnih samostalnikih.

Podobno kot količinske zgradbe z velikimi števniki se v slovenščini in štokavščini obnašajo tudi zveze s količinskimi izrazi z slvn. *več* in štok. *više* 'več'. V teh zvezah se v slovenščini kaže težnja k ujemanju, ker *več* nima statusa jedra in se posebej v pogovornem jeziku ravna po sklonu samostalnika, npr. *z večimi prijatelji*. Nasprotno pa je štok. *više* skladijsko jedro količinske zveze in zato samostalniku vedno določa množinsko rodilniško obliko, npr. štok. *s više prijatelja* 'z več prijatelji'.

Znotraj predikacijskega razmerja se v obravnavanih jezikih med količinsko zvezo v osebkovi vlogi in povedkom vzpostavljata dva tipa ujemanja: izrazno oz. privzeto ujemanje z edninskim povedkom, in pomensko ujemanje z množinskim povedkom.

V slovenščini je ob količinskih zvezah s 5 v osebkovi vlogi stalnica t. i. izrazno oz. privzeto ujemanje. To ob omenjenih količinskih zvezah zahteva edninsko obliko povedka v srednjem spolu, npr. *Pet fantov je odšlo na zabavo*. V štokavščini prevladuje raba privzetega ujemanja, npr. štok. *Pet momakâ je otišlo na zabavu* 'Pet fantov je odšlo na zabavo', ni pa izključena raba pomenskega ujemanja, npr. štok. *Svih pet momaka su otišli na zabavu* 'Vseh pet fantov je odšlo na zabavo', ko količinska zveza označuje konkretno in bolj določeno količino. V ruščini pa se glede na različne dejavnike, kot sta živost ali stava osebkâ glede na povedek, uporabljata tako pomensko kot privzeto ujemanje. V makedonskih količinskih zvezah se rabi izhodiščna množinska oblika samostalnika, ki vedno določa obliko povedka, npr. mak. *Пет девојку отудоа на забава* 'Pet deklet je odšlo na zabavo'; to razmerje med osebkom in povedkom je primer kanoničnega ujemanja.

CONSTRUCTIONS WITH HIGH NUMERALS: A COMPARISON OF SLOVENE WITH OTHER SOUTH SLAVIC LANGUAGES AND RUSSIAN

The Slavic languages hold a specific typological position due to the syntactic characteristics of quantifying phrases (QP), which encompass cardinal numbers and nouns as counted entities. In this article we analyze these characteristics involving both syntactic relationships within QP, containing a cardinal number and a nominal part, as well as predicate agreement with a quantified subject.

In Slovene, BCMS, and Russian, canonical agreement is established within QP containing numerals from 1 to 4. In this agreement, a noun functions as the head, and numerals serve as attributes.

When dealing with high numerals, such as 5 and up, in Slovenian and Russian, when the QP is in the nominative or accusative case, we encounter binding in which numerals act as a syntactic head that elicits a genitive complement. However, in the non-accusative oblique case, agreement is established between the high numeral and the noun.

In contrast to Slovenian and Russian, BCMS, where high numerals are indeclinable, relies solely on binding relations irrespective of case: an indeclinable high numeral always takes the plural noun phrase in the genitive. A distinctive feature of BCMS is that QPs with high numerals are not employed in non-prepositional dative or non-prepositional instrumental cases.

In Macedonian, which features a simplified case system, the plural forms of nouns with numerals greater than 1 are primarily utilized within the QP. Additionally, there are specific plural forms known as count forms, distinguished by the ending *-a*, and these are most prevalent among monosyllabic masculine nouns.

We analyze certain features of quantifying phrases, including quantifiers such as Slovene *več* and his BCMS equivalent *više* ‘a number of’. These constructions exhibit some common features shared with those of QP with high numerals. In constructions with this quantifier, Slovene tends towards agreement, where the quantifier *več* does not hold the status of a head and functions as an indeclinable attribute, e. g. *z več prijatelji* ‘with several friends’. This tendency towards agreement is most evident in colloquial Slovene, where the quantifier *več* takes on adjectival endings, e. g. *z večimi prijatelji* ‘with several friends’.

In predicative agreement with a quantified subject, including high numerals and a plural NP in the genitive, in most of the analyzed languages, we distinguish two types of agreement patterns. The quantified subject that incorporates numerals as 5 can elicit the predicate rendered in the neuter singular form (the default agreement pattern), or it can take the plural form of the predicate (the semantic agreement).

In Slovene, the so-called default agreement with a singular predicate is consistent, e.g., *Pet fantov je odšlo na zabavo* ‘Five boys went to the party’.

In BCMS, within the same type of construction, the use of default agreement predominates, e.g., *Pet momaka je otišlo na zabavu* ‘Five boys went to the party’. However, BCMS does not exclude the semantic agreement with the plural predicate, e.g., *Svih pet momaka su otišli na zabavu* ‘All five guys went to the party’, particularly when the QP denotes a concrete animate subject, such as ‘all five guys’.

In Russian, both types of agreement are used, such as the semantic agreement with the plural predicate *Пять девушек ушли на вечеринку* ‘Five girls went to a party’ or the default agreement implying the singular predicate *В аварии пострадало пять человек* ‘Five people were injured in the accident’. The choice of type depends on various pragmatic and semantic factors, including the animacy of the subject, the position of the subject in relation to the predicate, and the type of the predicate.

The variation of agreement patterns is not characteristic of Macedonian, where the plural form of the noun phrase always elicits the plural form of the predicate, e.g., *Пет девојки отидоа на забава* ‘Five girls went to a party’.